

debatt@klassekampen.no

KRONIKK
& DEBATT

Ingen må innbille seg at det amerikanske senatet kommer til å godkjenne forslagene til klimalov.

Senاتور for Oklahoma og klimaskeptiker James Inhofe, ifølge NTB 17. desember

Markedet for klimakvoter kan bli like sårbart som finansmarkedene har vært.

Svindel ved CO₂-handel

Dag Seierstad

ORIENTERING

Omfattende svindel i handelen med CO₂-kvoter er avslørt av Europol. Det er skattesvindel det dreier seg om. Svindelen har foregått i flere land, og foreløpig summerer den seg til minst 45 milliarder kroner i løpet av halvnet år.

Svindlere kjøpte CO₂-kvoter, det vil si rett til å slippe ut en viss mengde CO₂, fra selgere i et annet land til en pris uten moms. Så ble kvoten solgt videre med tillegg av moms til en innenlandsk kjøper. Men momsen ble aldri overført til skattemyndighetene, og svindlerne forsvant.

Også mer avanserte svindelopplegg ble utvikla. Grupper av svindlere kunne for eksempel sende utslippstillatelser fra land til land i flere runder og forsyne seg av momstillegget hver gang tillatelsen var innom et nytt land. Poenget var å «forsvinne» i tide – mens leken ennå var god.

Denne momssvindelen fikk et så stort omfang at det ble svært opplagt at noe var galt. Høsten 2008 økte omsetningen av kvoter på uforklarlig vis – til tross for finans- og økonomiskrisa. Europol begynte derfor å undersøke hva som foregikk. I Frankrike ble det 2. juni i år inngått 19,2 millioner salgskontrakter for CO₂-kvoter mens det resten av måneden i gjennomsnitt var et daglig salg på 2,2 millioner. Det var da Europol slo til.

Det har vært relativt enkelt å bli kvitt mye av denne svindelen. Flere

«Alle slike omfattende og uoversiktlige markeder kan utsettes for mange former for svindel»

land, blant annet Storbritannia, Frankrike, Spania og Danmark, har endra momsreglene slik at det nå er selgeren og ikke kjøperen som skal sørge for at moms legges til og innbetales.

Etter slike endringer i skattereglene, falt omsetningen av utslippskvoter påtagelig, noen steder ned til tiendeparten av hva den hadde vært. Europol frykter at svindlere vil flytte virksomheten over til EU-markedene for strøm og gass.

Europol-direktør Rob Wainwright sier

HANDEL: Det trengs klare regler for hvordan kjøp og salg av klimakvoter skal foregå, påpeker Dag Seierstad.

FOTO: AFP/SCANPIX

til avisa Guardian at svindelen kan ramme troverdigheten til EUs system for kjøp og salg av utslippskvoter. Kvotene gir rett til å slippe ut en viss mengde CO₂. Den som slipper ut mindre CO₂ enn en har kvote til, kan selge «det ubrukte utslippet» til noen som er villige til å betale for å slippe ut mer CO₂ enn de har kvote til å slippe ut.

Kvotepriisen vil avhenge av tilbud og etterspørsel. Hvis det er få overskuddskvoter til salgs, vil prisen for ekstra utslipp stige. Er det mange, synker prisen. Systemet forutsetter at den samlede mengden utslippskvoter settes ned år for år i samsvar med den utslippsforpliktelsen landet har påtatt seg.

Dette er teorien for hvordan et slikt kvotemarked skal fungere. I praksis kan det skje mye annet. Da EU satte i gang kvotesystemet sitt i 2005, ble det fordelt så mange kvoter at kvotepriisen etter et par års tid nærmest falt til null. Mange hadde kvoter å selge, men få hadde bruk for å kjøpe. Dermed var det bortimot gratis å slippe ut klimagasser utover den tildelte kvoten, og hele kvotesystemet var verdiløst i kampen mot global oppvarming.

Fra 2008 har EU satt den samlede kvotemengden atskillig strammere,

slik at kvotesystemet et par år fungerte etter hensikten. Men i høst har nye problem oppstått. I forhold til Kyoto-forpliktelsene sitter Russland og Ukraina med så store ubrukte utslippskvoter at hvis de kaster dem inn på EUs kvotemarked, vil det bryte sammen på ny. Det er det visse tendenser til. Enkelte av EUs nye medlemsstater er i samme situasjon.

Svindelavsløringene kom svært ubeleilig for EU (og Norge) i forhold til klimaforhandlingene i København. Det har vært et mål for de europeiske regjeringene å få langt større deler av verden inn under et felles kvotemarked for CO₂-utslipp.

Det fins mange motforestillinger mot å basere klimapolitikken på kjøp og salg av utslippskvoter. Den momssvindelen som nå er avslørt, er i seg sjøl ikke noe tungtveiende argument mot et slikt kvotemarked. Svindelen var lett å avsløre når en først forsto hva som foregikk, og den lar seg antakelig forhindre med endringer i momsregler.

Men alle slike omfattende og uoversiktlige markeder der store pengemengder skifter eier, kan utsettes for mange former for svindel. For det klimapolitiske kvotemarkedet kommer i tillegg at kontrollen med at CO₂-utslippene faktisk er i samsvar med de kvotene som utslipperen rår over, er helt avgjørende for at kvotemarkedet fungerer slik det skal.

Den momssvindelen som nå er avslørt, kan derfor rokke ved troverdigheten ved å satse klimapolitikken så ensidig på et internasjonalt marked for kjøp og salg av CO₂-kvoter som EU – og for en stor grad også Norge – gjør.

En altomfattende CO₂-avgift som gradvis økes til det nivået som trengs for å få CO₂-utslippene langt nok ned, ville av mange grunner vært et trygget og mer effektivt klimatiltak. Til nå har motstanden mot noe slikt vært enda større enn mot et globalt marked for kjøp og salg av utslippskvoter.

Der det er markeder, er det også kjeltringer. Der det er finansmarkeder, har kjeltringer ekstra lett spill. Det var gamle, gode Adam Smith ikke i tvil om. Var det noe han advarte mot, så var det å slippe finansmarkeder fri. Den advarselen ble tatt alvorlig i bortimot 200 år. Det er bare de siste tretti åra den frie finansflyten har omgitt oss.

Markedene for kjøp og salg av klimakvoter, strøm, gass, olje og andre råvarer får stadig flere likhetstrekk med finansmarkedene. I tillegg til spotmarkedene, der kjøperen overtar det som selges i det øyeblikk handelen er gjort, fins det salg for levering langt inn i framtida. Da kan både selger og kjøper prøve å sikre seg mot framtidige tap med mange av de samme spekulasjonsmekanismene som har gjort finansmarkedet så uregjerlig.

Skal en hindre at slike markeder går av sporet, som finansmarkedene gjorde for et år sia, trengs det nærgående kontroll og klare regler for hvordan kjøp og salg skal foregå. Det kan bli en like stor utfordring som å bringe finansmarkedene under demokratisk styring.

Dag Seierstad,

EØS-rådgiver for SVs stortingsgruppe og landsstyremedlem i SV.

dag.seierstad@stortinget.no